

СТАНОВИЩЕ

на проф. д-р Бойка Мирчева, КМНЦ-БАН

за конкурса за длъжността „доцент“ по направление

2.2. История и археология за нуждите на секция

„Кирило-Методиевски извори и традиции“, обявен в ДВ, бр. 11/06.02.2024 г.

За участие в конкурса е подал документи един кандидат – гл. ас. д-р Евгени Димитров Зашев от КМНЦ.

Документите му са подадени в срок и съдържат всички необходими удостоверения и справки, които законът изисква. Приложената справка показва, че Евгени Зашев е покрил минималните законови изисквания.

За конкурса са представени общо 12 публикации, от които 8 студии и статии, 3 книги и 1 монография, представена като хабилитационен труд.

Ще се спра първо на хабилитационния труд на Е. Зашев, чиято поява предхождат шест студии, представени за конкурса.

Трудът на Е. Зашев *Бератската памет за св. Седмочисленици*. София, 2024, 264 с. съдържа предговор (с. 7–13), 6 глави (с. 19–189), приложения (с. 189–245) и библиография (с. 245–264). Изключителното достойнство на това изследване върху култа към св. Седмочисленици е, че то преобръща изследователската перспектива. За разлика от всички предишни изследователи, които изследват най-ранните съхранени следи от култа в земите на днешна Южна Албания ретроспективно във връзка с тяхната историческа достоверност далеч назад до епохата на солунските братя Кирил и Методий, представената монография си поставя за цел да изведе генезиса на един късен култ в историческа перспектива от запазените исторически податки до съвременността. По силата на тази логика, в *първа глава* изследването взема за отправна точка бератския реликварий и съхраняваните в него мощи, които са *материална основа и генератор* на местния култ към св. Седмочисленици, като съвсем правилно не поставя на обсъждане въпроса за тяхната автентичност. Отбелязването на паметта на св. Седмочисленици в гр. Берат и околностите му отразява съчетаването на две традиции. Едната е местно устно предание, а другата произлиза от богослужебните творби на гръцките охридски архиепископи – Теофилакт Охридски, Димитър Хоматиан и Константин Кавасила, посветени на св. Климент и св. Наум. Наличието на мощите или пренасянето им в Берат е причината за написването на *Бератската служба за св. Седмочисленици*, на която е посветена *втората глава* (с. 42–78) на книгата. Е. Зашев отделя специално внимание на

неразрешения до този момент проблем за авторството на творбата. Много важен момент в тази глава е обосноваването на критиката и отхвърлянето на несъстоятелната хипотеза, че службата е възникнала през IX в., а неин автор е княз Борис Михаил. Подробният анализ на множество писмени източници водят Зашев до заключението, *че създател на Бератската служба е епископът на Гора и Мокра Михаил Иписхиот* (ок. 1690–1780), а самата творба е *съставена непосредствено преди отпечатването ѝ във Венеция* (ок. 1720 г.). Според Зашев е много вероятно в нейното създаване да са взели участие и представители на произхождащото от Берат видно семейство Папас, на чиито разноски е отпечатана богослужебната творба. По това време вече е била установена датата на отбелязването на паметта на светците – 26 ноември, която не измества посочената в *Мосхополската служба за св. Седмочисленици 17 юли*, а съжителства с нея в продължение на най-малко век и половина. **Третата глава** на изследването (с. 78–102) представлява изследване на смисловите структури на текста на *Бератската служба*, чрез които Е. Зашев открива и проследява механизмите на „изобретяването“ на *най-ранния словесен образ на Седмочислениците*. Водещи принципи за утвърждаването на седмосьъставността на групата се оказват *изброяването* и *директното назоваване*. **Четвъртата глава** (с. 102–127) насочва вниманието към *ядрото на изследвания култ* – бератските по произход следи, свързани конкретно със *св. Горазд и св. Ангеларий*. На основата на писмени източници и поредица от съхранени артефакти Е. Зашев прави заключение, че през XVIII–XIX в., а може би и по-рано, в Берат е разпространена памет за св. Горазд и св. Ангеларий. Основна заслуга на Зашев е открояването на рамката, която обединява хронологически представените артефакти и писмените текстове – устен наратив, част от два макроразказа, които включват Горазд и Ангеларий в групата на св. Седмочисленици. Първият е по-близък до народната традиция и вписва в групата на св. Седмочисленици имената Кенос и Теодоро, а вторият почива на използваните от автора на *Бератската служба* книжовни източници. Отглас от втория макроразказ се открива в съчинението на Антим Алексудис *Кратко историческо описание на светата Велеградска митрополия*, в който учениците на Кирил и Методий – Климент, Наум и Ангеларий пристигат директно в Берат, а срещата с копнеещия да ги види български княз Борис се осъществява в съседния Охрид. **Пета глава** (с. 127–173) е посветена на *цялата група Седмочисленици*. Въз основа на съхранените исторически източници Е. Зашев проследява етапите на формиране на групата – *споменаване, изброяване и обособяване*. Разгледани поотделно и представени в хронологическа таблица са артефакти, свързани с култа към тях – писмени паметници, стенописи, икони, медальон, реликварии и

дарохранителница, въз основа на които Зашев реконструира приблизителната топография на ранния етап от процеса на възникване и утвърждаване на съвместния култ към св. Седмочисленици. Основното заключение от изнесеня материал е, че тази традиция е гръкоезична и представлява регионален поствизантийски култ, възникнал в югозападните предели на Охридската архиепископия в мултиетническа среда с доминиращ културен елинизъм. Последната *шеста глава* на монографията (с. 173–188) е опит за реконструкция на механизма, по който бератската памет за св. Седмочисленици е представена в труда на епископ Антим Алексудис в публикуваното през 1868 г. негово съчинение *Кратко историческо описание на светата Велеградска митрополия и на областта под нейна духовна юрисдикция*. В откъсите, посветени на св. Седмочисленици, Алексудис създава един „бератоцентричен“ разказ, в който дейността на славянските просветители е съсредоточена около града, на чиято митрополитска катедра сам той е предстоятел. В добавеното в края на книгата *Приложение* (с. 189–245) са публикувани ново издание на текста на *Бератската служба*, като са изложени и мотивите, които го налагат и три творби на предполагаемия автор на Бератската служба – епископ Михаил Иписхиот: *Посвещение на охридския архиепископ Йоасаф от Служба за св. Наум* (Мосхопол, 1740 г.), *Посвещение на охридския архиепископ Йоасаф от Служба за св. Климент* (Мосхопол, 1742 г.) и *Кратка история на случилия се през 1740 година голям глад и недоимък*, поместена в края на *Службата за св. Наум Охридски* (Мосхопол, 1740), както и библиография от 153 библиографски единици (с. 245–264).

Представеният като хабилитационен труд на Евгени Зашев представя едно пълно, завършено изследване върху един основен проблем в кирилometодиевистиката – възникването и разпространението на култа към св. Седмочисленици в Берат. Забележителна е дълбочината на анализа, богатство на привлечения и интерпретиран в изследването му материал, вещината, с която Зашев борави с различни по тип и изискващи различни научни подходи артефакти. Разгледани от гледна точка на филологията, историята, изкуствознанието, съчетани в приложения комплексен подход, всички изнесени от автора наблюдения реконструират цялостната пъстра и многообразна картина на „гръкоезичния регионален поствизантийски култ, възникнал в югозападните предели на Охридската архиепископия в мултиетническа среда с доминиращ културен елинизъм“ в неговата цялост.

Друга основна тема в изследванията на Е. Зашев са патеричните разкази, на които е била посветена и докторската му дисертация. Резултат на тези изследвания са две книги с преводи на патерични разкази, съпроводени с критически коментар, представени за

конкурса. Първата от тях *Разкази за чудеса, разбойници, блудници и други истории. Превод от старогръцки, коментари и бележки*. КМНЦ, София, 2014, 148 с. представя за първи път в превод от старогръцки антология от 50 патерични разказа, подбрани според присъствието им в старобългарските преводни патерици, с встъпителна студия и обширен справочен апарат: азбучен индекс на личности и географски наименования; азбучен индекс на редки и чужди думи и на средновековните реалии. Втората книга *Полезни за душата разкази от Павел – епископ на богопазената Монемвасия. Превод от старогръцки, коментари и бележки*. КМНЦ, София, 2018, 112 с. запознава за първи път българския читател с литературното наследство на живелия през X в. монемвасийски епископ Павел. Специално внимание Е. Зашев отделя на проучването на текста и състава на творбата. Текстовата традиция на разказите на Павел Монемвасийски се характеризира с множество вариации както на състава, така и на съдържанието на отделните творби, което изключва възможността за категорична реконструкция на първичния авторски текст. Основен критерий за състава на съчинението остава арабският ръкопис Codex Paris. Arab. 236, отразяващ превод, направен около четвърт век след възникването на оригинала. Изданието е снабдено с таблици на съответствията на отделните разкази както в гръцки, така и в старобългарски източници, справочни статии за исторически личности и географски наименования и редките и остарели думи.

За конкурса е представено и фототипното издание на *Лаврентиевия сборник* от 1348 г. от сбирката на РНБ, направено също в продължение на научните интереси на Е. Зашев от докторската му теза. Книгата представлява първи том от поредица, подготвяна от КМНЦ в рамките на проекта *Образци на европейската културна традиция – ръкописите на цар Иван Александър*. Изготвянето на второ издание на ръкописа след изданието на К. Куев от 1981 г. е наложително, тъй като първото не възпроизвежда целия ръкопис, само две четива на снимки с недобро качество, а освен това наборното издание съдържа множество неточности от различно естество, допуснати при предаването на разчетения текст – множество (понякога системни) грешки при предаването на диакритичните знаци и при разчитането на отдели думи и изрази, на еровите гласни, на заглавията на някои четива. Отделните четива в ръкописа са изведени в съдържанието на книгата, като са уточнени английските им названия и латинските им съответствия в случаите, когато в научната литература има утвърдени. В отделна глава е включено подробно описание на съдържанието на ръкописа, като в бележки под линия са направени десетки уточнения на публикувания през 2009 г. *Славянские рукописи болгарского происхождения в Российской национальной библиотеке – Санкт-*

Петербург. С., 2009) и на описанието на съдържанието на сборника на страницата на проекта на Д. Бирнбаум ([Repertorium of Old Bulgarian Literature and Letters. http://repertorium.obdurodon.org/readFile.php?filename=NG376PBS.xml](http://repertorium.obdurodon.org/readFile.php?filename=NG376PBS.xml)).

Представена за конкурса е и една студия, посветена на малко известна поема на Франческо Брачолини *La Bulgheria convertita*, отпечатана през 1637 г. в Рим от Витале Маскарди – **Поемата *La Bulgheria convertita* – проект за промяна в българската национална идентичност**, която досега не е била обект на специално проучване в българската наука. Творбата е написана по поръчка на Конгрегацията за разпространение на вярата и има ясно изразен религиозно-пропаганден характер. За основен обект на изследване е избран паратекстът на поемата, а именно: заглавните страници, двадесетте кратки съдържания и азбучният индекс на лицата и събитията. Изложението запознава читателя с галерия от портрети на ангажираните със създаването на поемата и посочени в уводните ѝ страници историческите личности, както и със съществуващите между тях връзки и взаимоотношения. Е. Зашев отделя специално внимание на авторите Франческо и Джулиано Брачолини, на мецената кардинал Антонио Барберини – младши, на цензорите Николо Рикарди и Джулио Роспильози, на покровителя папа Урбан VIII и на вдъхновителя на сюжета Джироламо Пиати и предлага реконструкция на сюжета на *La Bulgheria convertita* въз основа на специфичната гледна точка на Джулиано Брачолини, отразена в кратките съдържания и в азбучния индекс. В заключение е изказана хипотезата, че поемата *La Bulgheria convertita* представлява важен елемент от по-мощен проект за въздействие върху религиозната съставка на българската национална идентичност, в който са въввлечени и си сътрудничат най-висши представители на Светия престол и техните църковни и политически поддръжници в българските земи. В рамките на въпросния проект творбата е трябвало да играе ролята на „национален епос“, задача, останала неизпълнена поради комплекс от политически и исторически причини.

Последният труд, представен за конкурса, е съвместната статия на Е. Зашев и известната словашка българистка Яна Хутянова **Из историята на българистиката във философския факултет на Университета „Ян Амос Коменски“ в Братислава**. Неговата поява е плод на дейността на Е. Зашев като лектор по български език в университета. Статията проследява историята на специалността българистика в Братиславския университет „Ян Амос Коменски“ от създаването на учебното заведение през 1921 г. до 2009 г., историята и етапите на институционалното и научното развитие на старобългаристиката и българистиката в университета, като са посочени последователно всички български и местни преподаватели, техните курсове, научни

интереси и публикации. Във втория дял са поместени кратки научни биографии на изтъкнати преподаватели и учени, посветили се на старобългаристиката и българистиката и работили в катедрите на Университета и институтите на Словашката академия на науките.

В заключение искам да отбележа, че представените за участие в конкурса научни трудове на гл. ас. д-р Евгени Димитров Зашев се отличават разнообразна тематика, всички са разработени с изключително задълбочени изследователски подходи, със стремеж да се достигне до основата на поставения проблем и неговото решаване, при което се използват различни методи за анализ. Трябва да се подчертае комплексният подход, характерен за научните трудове на Евгени Зашев, който използва достиженията и методите на различни научни направления – филология, история, изкуствознание.

Всичко това ми дава основание да гласувам убедено ЗА присъждането на Евгени Димитров Зашев на научната длъжност „ДОЦЕНТ“.